

Projekt:

Zwiększenie zdolności społeczności lokalnych do
przeciwdziałania sytuacjom kryzysowym (2024-2027)

Kształtowanie społeczności odpornej na kryzysy

Szkolenie realizuje
Revtiuk WIZ PP

dr hab. Yevhen

Data i miejsce realizacji szkolenia
2025 WIZ PP

Kwiecień

Poznań 2025

*This activity
is supported by:*

The NATO Science for Peace
and Security Programme

Adnotacja

Każda społeczność doświadcza zagrożeń, które mogą doprowadzić do sytuacji kryzysowych o różnym pochodzeniu, czasie trwania, konsekwencjach, zasięgu itp. Cechą wspólną wszystkich sytuacji kryzysowych jest to, że powodują one szkody w infrastrukturze, mieniu i życiu społeczności. Odporność społeczności jest kluczowym czynnikiem w przetrwaniu kryzysu i szybkiej odbudowie społeczności po jego zakończeniu.

Ten moduł pozwoli uczestnikom zrozumieć pojęcie społeczności lokalnej z punkty widzenia zarządzania kryzysowego, naturę i cechy zjawiska „odporności społeczności”, rozróżniać czynniki, które pozytywnie i negatywnie wpływają na odporność społeczności, zdobyć wiedzę na temat planowania działań, które mogą zwiększyć poziom odporności.

Szkolenie będzie miało charakter praktyczny, a jego centralnym elementem będzie case-study, w którym uczestnicy zaproponuje możliwe sposoby zwiększenia poziomu odporności społeczności na przykładzie powiatu Poznańskiego.

Adresatami szkolenia . Adresatami szkolenia są mieszkańcy Powiatu Poznańskiego.

Słowa kluczowe: Zarządzanie kryzysowe na poziomie lokalnym, sytuacje kryzysowe, odporność społeczna, zarządzanie odpornością

Wprowadzenie

Cel szkolenia

Każda społeczność narażona jest na zagrożenia, które mogą prowadzić do sytuacji kryzysowych o różnej skali, czasie trwania i konsekwencjach. Wszystkie sytuacje kryzysowe łączy to, że powodują one szkody w infrastrukturze, mieniu i życiu społeczności. Odporność społeczności jest kluczowym czynnikiem przetrwania kryzysu i szybkiej odbudowy po jego zakończeniu.

Odporność społeczności to zdolność do reagowania na zagrożenia, dostosowywania się do zmian i powrotu do normalności po wstrząsach. Przygotowanie na sytuacje kryzysowe, w tym zapobieganie, ochrona, łagodzenie skutków, reagowanie i odbudowa, odgrywa tu kluczową rolę.

To szkolenie zapewni uczestnikom praktyczne narzędzia do skutecznej komunikacji kryzysowej, pozwalając im reagować w sposób szybki, spójny i transparentny, co minimalizuje skutki kryzysu i ogranicza chaos informacyjny.

Główne cele szkolenia:

- Zwiększenie świadomości mieszkańców na temat odporności społeczności oraz jej znaczenia w sytuacjach kryzysowych
- Pomoc w zrozumieniu czynników, które wzmacniają lub osłabiają zdolność społeczności do reagowania na wyzwania i adaptacji do zmian.
- Przekazanie praktycznej wiedzy i narzędzi, które umożliwią mieszkańcom planowanie i realizację działań zwiększających zarówno indywidualną odporność, jak i odporność ich społeczności.

Podczas szkolenia mieszkańcy zdobędą wiedzę na temat czynników wpływających na odporność społeczności. Ponadto, szkolenie przyczyni się do zwiększenia poziomu inkluzyjności i udziału mieszkańców w procesach podejmowania decyzji, co pozwoli społeczności szybciej dostosować się do zmian i wyzwań kryzysowych.

Grupa docelowa Modułu 2.

Adresatami szkolenia są mieszkańcy Powiatu Poznańskiego.

Profil uczestnika:

- Osoby, które zdobyły różny poziom wykształcenia w różnych dziedzinach oraz posiadają praktyczne doświadczenie niezwiązane z zarządzaniem sytuacjami kryzysowymi.
- Osoby, które chcą poprawić poziom bezpieczeństwa zarówno własnego gospodarstwa domowego, jak i lokalnej społeczności, w której mieszkają.

Szkolenie dostarczy im nie tylko teoretycznej wiedzy, ale także praktycznych umiejętności, które będą mogli wykorzystać w praktycznej oraz społecznej działalności i w życiu prywatnym.

Treść modułu:

Wprowadzenie

W dzisiejszym świecie, w którym społeczności stają w obliczu licznych wyzwań, takich jak klęski żywiołowe, kryzysy społeczne i ekonomiczne, kwestia odporności społeczności lokalnej staje się coraz bardziej aktualna. Niniejszy moduł ma na celu dostarczenie uczestnikom głębokiego zrozumienia koncepcji odporności społecznej, koncentrując się na kluczowych aspektach, które pomogą w tworzeniu skutecznych strategii przeciwdziałania kryzysom.

W trakcie szkolenia uczestnicy poznają różnicę między zaufaniem interpersonalnym a zaufaniem instytucjonalnym oraz to, jak te dwa aspekty współdziałają w kontekście zarządzania kryzysami. Ponadto dowiedzą się o znaczeniu uczenia się społecznego oraz wspólnego doświadczenia w kształtowaniu odporności, a także o kontekście społeczności, który determinuje jej zdolność do adaptacji do zmian. Omówimy również podejście do odporności społeczności (Community Resilience Approach - CRA), które kładzie nacisk na zaangażowanie członków społeczności w rozwiązywanie problemów, promowanie rozwoju kapitału społecznego oraz kształtowanie nowych liderów.

Uczestnicy zdobędą wiedzę na temat sposobów zwiększania odporności społeczności, w tym identyfikacji lokalnych potrzeb, organizacji szkoleń, formowania więzi społecznych oraz otwartości na zmiany i inkluzyjności. Dzięki temu uczestnicy będą lepiej przygotowani do udziału w opracowywaniu i wdrażaniu strategii mających na celu zwiększenie odporności społeczności w odpowiedzi na wyzwania, przed którymi stajemy.

I. Część teoretyczna

1. Definicja odporności

Czym jest odporność (resilience) i dlaczego jest ważna dla naszej społeczności?

Odporność (resilience) to pojęcie, które może brzmieć technicznie, ale w rzeczywistości dotyczy nas wszystkich – mieszkańców miast, wsi, dzielnic i osiedli. To zdolność ludzi, rodzin, społeczności i instytucji do radzenia sobie z trudnymi sytuacjami, odbudowy po kryzysach oraz przystosowywania się do zmian, które zachodzą w otaczającym nas świecie.

Skąd pochodzi pojęcie "resilience"?

Termin ten jest używany w wielu dziedzinach:

- W mechanice oznaczał pierwotnie zdolność materiałów do wytrzymywania obciążeń i powrotu do pierwotnego kształtu po ich odkształceniu.
- W psychologii zaczęto używać go, aby opisać siłę psychiczną osób, które potrafią radzić sobie z traumą, stresem i przeciwnościami losu.
- W ekologii i zarządzaniu kryzysowym oznacza zdolność całych systemów – takich jak ekosystemy, miasta czy wspólnoty lokalne – do przetrwania zakłóceń, dostosowania się do zmian i kontynuowania swojego funkcjonowania.

W kontekście społecznym, resilience opisuje to, jak dobrze społeczność radzi sobie w obliczu trudnych wydarzeń, takich jak klęski żywiołowe, kryzysy gospodarcze, zmiany

klimatyczne czy problemy społeczne. Co ważne, odporność nie jest czymś stałym – to proces, który można rozwijać i wzmacniać.

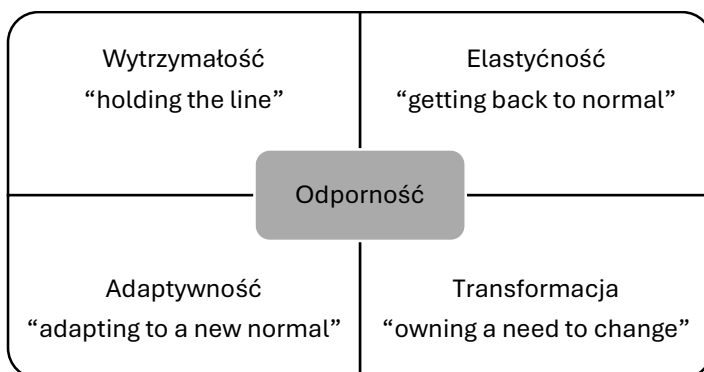
Odporność– co to znaczy?

Odporność to zdolność systemu do:

- przetrwania nagłych, trudnych wydarzeń (np. powodzi, awarii infrastruktury, przerw w dostawie prądu),
- adaptacji do nowych warunków, które z nich wynikają (np. zmiana miejsca zamieszkania, modyfikacja stylu życia),
- odbudowy tego, co zostało zniszczone (np. domów, relacji społecznych, zaufania),
- rozwijania się mimo trudności – przez wspólne działania, dzielenie się doświadczeniem i tworzenie nowych rozwiązań.

Cztery filary odporności. Na podstawie badań i obserwacji naukowcy wyróżniają cztery podstawowe cechy, które tworzą fundamenty odpornego systemu społecznego (rysunek 1):

1. Zdolność do przetrwania (wytrzymałość). Społeczność musi mieć zasoby, wiedzę i struktury, które pozwalają jej funkcjonować mimo trudności. Przykład: odpowiednio zaprojektowane systemy ostrzegania i infrastruktura chroniąca przed skutkami powodzi.
2. Zdolność do regeneracji (elastyczność). Po kryzysie ważna jest szybka reakcja – naprawa szkód, pomoc sąsiedzka, przywrócenie normalności. Przykład: mieszkańcy wspólnie sprzątają zalane ulice, organizują pomoc dla najbardziej potrzebujących.
3. Zdolność do adaptacji (adaptywność). Nie zawsze można wrócić do tego, co było. Wtedy społeczność musi nauczyć się funkcjonować w nowych warunkach. Przykład: po zmianie biegu rzeki osiedle jest przenoszone na wyżej położony teren.
4. Zdolność do transformacji i rozwoju (transformacja). Kryzys może stać się początkiem pozytywnych zmian: lepszej organizacji życia wspólnoty, większej współpracy, nowych inicjatyw sąsiedzkich. Przykład: po pandemii rozwinięto lokalne sieci pomocy, które funkcjonują także w „normalnych” czasach.

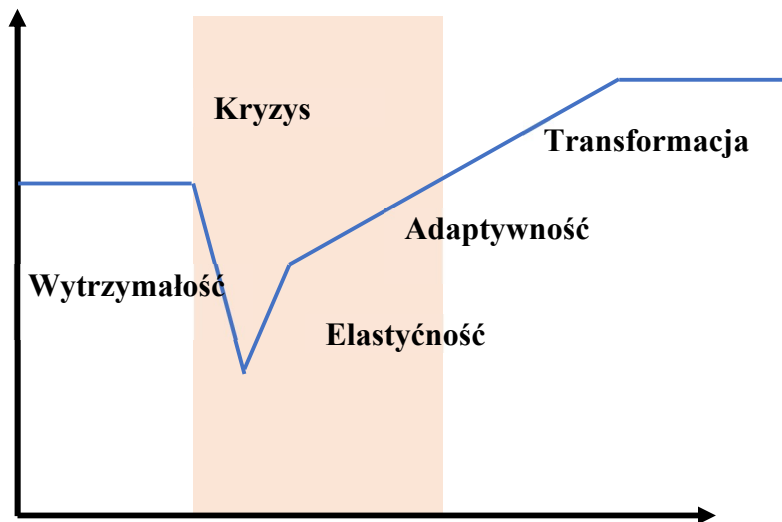

Rysunek 1. Odporności systemu

Każdy kryzys stwarza również okazje do zmian i rozwoju. Zdolność do przystosowywania się do nowych okoliczności oraz reagowania na trudne sytuacje umożliwia systemom rozwój, a nie tylko przetrwanie, nawet po poważnych wstrząsach. Kluczowe jest zrozumienie i wykorzystanie pozytywnych aspektów sytuacji kryzysowej, które mogą

prowadzić do transformacji na lepsze (rysunek 2). Przykładem mogą być sztucznie wywołane powodzie, które, choć miały destrukcyjne skutki dla zalanych terenów, były wykorzystywane w historii jako strategia do zatrzymywania i niszczenia wrogich wojsk. Zatem, pomimo pozornych negatywnych skutków, kryzysowe sytuacje mogą stwarzać przestrzeń do tworzenia nowych rozwiązań i adaptacji, które wzmacniają całą społeczność.

Adaptacyjność oraz zdolność do zmiany stanowią kluczowe elementy skutecznego zarządzania ryzykiem. W przeciwieństwie do nauk technicznych, w których pojęcie odporności (resilience) jest traktowane jako stała cecha systemu, w kontekście zarządzania systemami społecznymi należy postrzegać odporność jako dynamiczny proces. Oznacza to, że społeczności nie tylko reagują na kryzysy, ale także uczą się z doświadczeń, dostosowują do zmieniających się warunków oraz rozwijają swoje umiejętności i zasoby w odpowiedzi na nowe wyzwania. Takie podejście umożliwia ciągłą adaptację i poprawę gotowości do przyszłych kryzysów, co stanowi podstawę dla skutecznego zarządzania w obliczu ryzyka.

Rysunek 2. Odporności systemu w czasie - źródło: opracowanie własne na podstawie

2. Definicja społeczności

Społeczność składa się z trzech głównych elementów (rysunek 3):

1. Przestrzeń – to geograficzne miejsce, w którym ludzie żyją i wchodzą w interakcje. Może to być określony obszar, takie jak dzielnica, wieś, miasto lub region, w zależności od sytuacji.
2. Relacje i lokalne struktury społeczne – to więzi między ludźmi w społeczności, obejmujące zarówno formalne instytucje (np. władze lokalne, szkoły, przedsiębiorstwa), jak i nieformalne grupy, sieci społeczne oraz kulturowe praktyki. To te więzi decydują o tym, jak społeczność reaguje na sytuacje kryzysowe i jak może wykorzystać swoje zasoby, aby poradzić sobie z trudnościami.
3. Elementy poznawcze – tożsamość lokalna, poczucie przynależności i wykluczenia. Ważne jest zrozumienie, jak ludzie postrzegają siebie nawzajem w społeczności, ponieważ wpływa to na ich reakcje podczas kryzysów.

Rysunek 3. Struktura społeczności lokalnej

Aby w pełni zrozumieć, jak społeczność reaguje na kryzysy, należy uwzględnić **interakcje tych trzech elementów**. Kryzys to nie tylko zdarzenie, ale również proces społeczny, a jego skutki zależą od tego, jak ludzie w społeczności ze sobą współpracują, jaką mają sieć wsparcia, komu ufają i jak oceniają ryzyko. Dlatego ważne jest, aby rozumieć nie tylko aspekty techniczne, ale także społeczne czynniki, które mogą wpłynąć na sposób reagowania na kryzys.

Ponadto społeczność nie zawsze może być jednoznacznie określona na podstawie lokalizacji czy sieci interakcji. Na przykład społeczność online może łączyć osoby, które nie mieszkają w tym samym miejscu, ale mają wspólne zainteresowania czy powiązania. Z tego powodu pojęcie „społeczność” może oznaczać różne rzeczy w zależności od kontekstu i punktu widzenia.

Jeśli chodzi o zarządzanie kryzysami w określonym regionie, istotne jest zrozumienie, jak osoby w tym obszarze geograficznym są ze sobą powiązane. Pozwala to lepiej zorganizować wsparcie i zasoby, aby zwiększyć odporność społeczności na kryzysy.

Dlatego możemy rozumieć **lokalną społeczność** jako grupę ludzi, którzy mają kilka wspólnych cech:

- Mieszkają na określonym obszarze geograficznym – może to być dzielnica, wieś, miasto (w zależności od kontekstu).
- Tworzą unikalną strukturę społeczną – społeczność ma swoje instytucje, sieci relacji, zarówno formalnych, jak i nieformalnych, które pomagają utrzymywać więzi między ludźmi.
- Mają dostęp do wspólnych zasobów i kapitału społecznego – członkowie społeczności angażują się w wymianę zasobów, wspierając się nawzajem i odpowiadając na lokalne potrzeby, co jest kluczowe w procesie adaptacji do kryzysów i wyzwań.

3. Odporność społeczna

Odporność społeczna to zdolność społeczności do wspólnego radzenia sobie z trudnymi wydarzeniami i pokonywania kryzysów. Jednak nie ma jednej definicji tego pojęcia, ponieważ każda społeczność może inaczej rozumieć, czym jest odporność, w zależności od swoich specyficznych warunków i doświadczeń. Oznacza to, że to, jak społeczność postrzega odporność, zależy od jej unikalnych potrzeb, wartości i sytuacji, w jakiej się znajduje.

Odporność społeczna to nie jest coś stałego, ale proces, który rozwija się w odpowiedzi na zmiany i wyzwania. Wspólnota opiera się na już istniejących więziach i zasobach, które są

wzmacniane, by lepiej reagować na potrzeby i trudności, które pojawiają się w czasie kryzysu. Odporność to proces ciągłej adaptacji, nauki i zmiany, który pozwala społeczności lepiej funkcjonować w trudnych warunkach.

Ważne jest, aby pamiętać, że każda lokalna społeczność składa się z osób, które współpracują ze sobą. Ta współpraca ma kluczowe znaczenie, zwłaszcza w sytuacjach kryzysowych, gdy pojedyncze osoby same nie poradzą sobie z wyzwaniami. Dlatego społeczność jako całość jest czymś więcej niż tylko sumą poszczególnych członków. Zbudowanie odpornej społeczności wymaga wspólnych działań, współpracy i dzielenia się zasobami. Samo posiadanie odpornych jednostek nie gwarantuje, że społeczność będzie w stanie poradzić sobie w trudnych czasach.

Podsumowując część teoretyczną, można stwierdzić, że **odporna społeczność może być opisana następującymi stwierdzeniami:**

- społeczność jest dobrze poinformowana, zdrowa i potrafi zaspokoić swoje podstawowe potrzeby;
- jest spójna społecznie;
- ma możliwości ekonomiczne;
- ma dobrze utrzymaną i dostępną infrastrukturę oraz usługi;
- potrafi zarządzać swoimi zasobami naturalnymi;
- mieszkańcy są ze sobą połączeni.

II. Cechy społeczności, które wpływają na odporność społeczności

1. Ogólne zasady

Biorąc pod uwagę, że społeczności mogą zmagać się z różnorodnymi nadzwyczajnymi sytuacjami – które mogą różnić się wielkością, skalą, czasem trwania oraz skutkami – a także mają unikalne cechy, które wyróżniają je od innych, trudno jest jednoznacznie i empirycznie udowodnić, jakie cechy społeczności mają bezpośredni wpływ na jej odporność. Mimo to, badacze wskazali szereg powiązanych ze sobą cech, które mają istotny wpływ na kształtowanie odporności społeczności. Wskaźniki te, przedstawione na rysunku 4, będą omówione poniżej, aby lepiej zrozumieć, jakie elementy mogą wpływać na zdolność społeczności do reagowania na kryzysy.

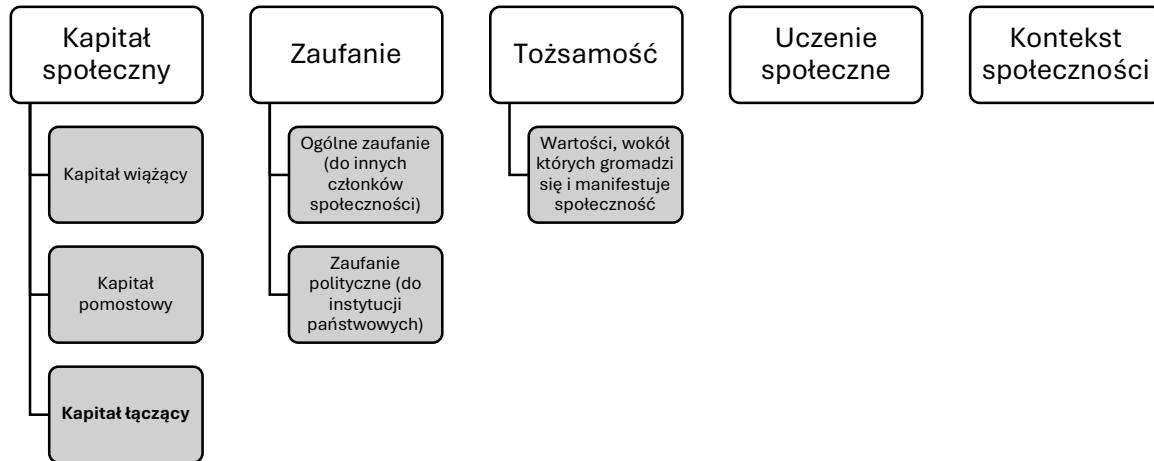
2. Kapitał społeczny

Kapitał społeczny jest kluczowym elementem każdej społeczności. Tworzy się on dzięki sieciom powiązań między mieszkańcami, ich grupami, organizacjami, instytucjami rządowymi oraz innymi podmiotami, które mogą korzystać z różnych kanałów komunikacji i różnić się pod względem skali, częstotliwości i trwałości. Wiele badań oraz doświadczeń osób, które były świadkami kryzysów, pokazuje, że współpraca między mieszkańcami w trudnych chwilach jest powszechna, a sieci społeczne mogą się wzmacniać lub tworzyć w odpowiedzi na nadzwyczajne sytuacje. Z drugiej strony, kryzysy mogą także prowadzić do zniszczenia istniejących więzi społecznych, co nazywane jest „korozją społeczności”. Niemniej jednak, badania dowodzą, że pomoc wzajemna jest szczególnie silna i bardziej zorganizowana w społecznościach, gdzie sieci społeczne są gęste i wzajemnie powiązane.

W tabeli 1 przedstawiono różne składniki kapitału społecznego, które wpływają na zdolność społeczności do radzenia sobie z kryzysami:

Rysunek 4. Cechy społeczności, które wpływają na odporność

Kapitał wiążący tworzy się dzięki bliskim więzom między członkami rodziny i przyjaciółmi. Jest on niezwykle istotny w sytuacjach kryzysowych, umożliwiając szybkie połączenie wysiłków i zasobów w krótkim czasie. Jednak zbytne poleganie na tych bliskich więziach może tworzyć barierę, która utrudnia pozyskiwanie zasobów zewnętrznych i wykorzystanie innowacyjnych rozwiązań w odpowiedzi na kryzys.

Tabela 1 – Składniki kapitału społecznego - źródło

Kapitał wiążący	Bliskie więzi, wsparcie rodziny i przyjaciół.
Kapitał pomostowy	Luźniejsze sieci między ludźmi, grupy interesów, więzi między osobami z różnych grup społecznych
Kapitał łączący	Hierarchiczne sieci między społecznością a władzami

Kapitał pomostowy opiera się na słabszych więziach, np. między znajomymi, sąsiadami czy kolegami z pracy. W takich sieciach można znaleźć różnorodne zasoby, które mogą okazać się potrzebne w kryzysie. W porównaniu do kapitału wiążącego, pomoc może być dostępna później, a jej skuteczność zależy od tego, co każda osoba może zaoferować.

Kapitał łączący tworzą sieci między mieszkańcami a władzami, takimi jak liderzy lokalni, politycy czy aktywiści. Dzięki tym sieciom można koordynować działania i wspólnie

dążyć do rozwiązania problemów. W przypadku, gdy osoby sprawujące władzę wykorzystują te sieci do własnych celów, ich skuteczność w sytuacjach kryzysowych może maleć.

Wspólna współpraca w ramach silnych sieci społecznych jest kluczowa, aby skutecznie poradzić sobie z kryzysami i odbudować się po nich.

3. Zaufanie

Zaufanie jest podstawowym elementem, który umożliwia efektywne funkcjonowanie społeczności, szczególnie w kontekście zarządzania kryzysowego. Istnieją dwa główne rodzaje zaufania: interpersonalne oraz instytucjonalne.

Zaufanie interpersonalne odnosi się do relacji między jednostkami w społeczeństwie. To zaufanie do innych ludzi, oparte na bezpośrednich doświadczeniach, wspólnych wartościach czy współpracy. Jest to forma zaufania, która rozwija się w wyniku interakcji, wzajemnego wsparcia oraz współdziałania w codziennym życiu. Można je podzielić na:

- Zaufanie szczegółowe – kiedy jedna osoba ufa drugiej w specyficznej sytuacji (np. „ufam mojemu sąsiadowi, że pomoże mi w razie potrzeby”).
- Zaufanie ogólne – szerzej, dotyczy ogólnej skłonności do ufania innym członkom społeczności.

Zaufanie instytucjonalne odnosi się do instytucji takich jak rząd, policja, służby ratunkowe, system prawny i inne organizacje działające na poziomie społecznym. W tym przypadku zaufanie nie dotyczy indywidualnych osób, lecz instytucji, które mają wpływ na życie codzienne obywateli. Zaufanie do instytucji może obejmować wiarę w ich zdolność do zapewnienia porządku, sprawiedliwości i bezpieczeństwa, a także ich reakcje na sytuacje kryzysowe.

Zaufanie jako proces relacyjny i sytuacyjny. Zaufanie jest relacyjne i sytuacyjne, co oznacza, że jego poziom zmienia się w zależności od okoliczności i kontekstu. W praktyce oznacza to, że:

- „A ufa B, że zrobi X” – zaufanie to dotyczy konkretnej sytuacji i jest zależne od postrzeganego ryzyka oraz oczekiwań.
- Zaufanie nie jest bezwarunkowe – można ufać danej osobie lub instytucji w określonych warunkach (np. można ufać rządowi w jednej kwestii, ale nie w innej).

Teorie kulturowe i instytucjonalne. W literaturze wyróżnia się dwie główne teorie wyjaśniające, jak powstaje zaufanie instytucjonalne:

Teorie kulturowe zakładają, że zaufanie instytucjonalne jest rozszerzeniem zaufania interpersonalnego. Ludzie, którzy ufają innym w codziennych relacjach, są bardziej skłonni ufać instytucjom. Zaufanie interpersonalne jest nabywane w życiu codziennym, a następnie „przenoszone” na instytucje.

Teorie instytucjonalne podkreślają, że zaufanie instytucjonalne wynika z efektywności instytucji w zaspokajaniu potrzeb obywateli. Zatem instytucje, które potrafią sprostać oczekiwaniom ludzi, zyskują ich zaufanie. Z kolei instytucje, które zawodzą, tracą zaufanie społeczne.

Wyższy poziom zaufania w społeczności pozwala na:

- Szybsze tworzenie i efektywne wykorzystywanie kapitału społecznego, szczególnie w czasie kryzysu, gdy współpraca jest kluczowa.

- Zmniejszenie kosztów transakcyjnych związanych z wykorzystaniem zasobów – zarówno tych wspólnych, jak i indywidualnych – co jest istotne w czasie przygotowań do kryzysu oraz podczas jego trwania.
- Poprawę koordynacji działań w sieciach społecznych, szczególnie w ramach kapitału pomostowego i kapitału łączącego. To umożliwi skuteczne zarządzanie kryzysami, kiedy potrzebna jest współpraca między różnymi grupami.
- Zwiększenie efektywności decyzji podejmowanych przez lokalne władze, zwłaszcza w sytuacjach, gdy długoterminowe skutki decyzji mogą być niejasne (np. decyzje o ewakuacji w obliczu nadzwyczajnej sytuacji).

Zatem zaufanie w społeczności nie tylko wspiera codzienne interakcje, ale także odgrywa kluczową rolę w reagowaniu na kryzysy, umożliwiając sprawną współpracę, wymianę zasobów i efektywne podejmowanie decyzji.

4. Tożsamość społeczności

Tożsamość społeczności to wspólny zbiór wartości, przekonań i tradycji, które tworzą poczucie przynależności do grupy wśród osób zamieszkujących daną społeczność. Kształtuje się ona pod wpływem unikalnych czynników kulturowych, historycznych i społecznych, charakterystycznych dla danej wspólnoty.

Do kluczowych elementów budujących tożsamość społeczności należą:

- Terytorium zamieszkania – geograficzne granice, w których mieszkańcy żyją razem i dzielą wspólną przestrzeń;
- Wspólne wartości i przekonania – zasady moralne, etyczne oraz światopoglądowe, które łączą członków społeczności;
- Tradycje – zwyczaje, święta, język, wierzenia i rytuały, które nadają wspólnocie wyjątkowy charakter i spójność;
- Dziedzictwo historyczne – wspólna przeszłość, ważne wydarzenia, postacie historyczne czy zabytki, które stanowią punkt odniesienia dla mieszkańców;
- Poczucie jedności i uczestnictwa – sposób, w jaki członkowie społeczności współdziałają, wspierają się i angażują w rozwój wspólnoty.

Tożsamość społeczności opiera się na wspólnych wartościach, tradycjach, historii i poczuciu przynależności mieszkańców do określonego miejsca. Jest fundamentem budowania więzi społecznych, wspólnego działania i lokalnej solidarności.

5. Uczenie społeczne

Uczenie społeczne ma kluczowe znaczenie dla kształtowania odporności społecznej, ponieważ zwiększają zdolność zarówno jednostek, jak i całej społeczności do reagowania na kryzysy oraz adaptacji do ich skutków.

Podstawowe elementy tego procesu to:

- Wiedza i umiejętności mieszkańców – zarówno świadomość zagrożeń i zasad zachowania w sytuacjach kryzysowych, jak i praktyczne zdolności pozwalające przetrwać i zaadaptować się;

- Wspólne doświadczenie i współpraca – rozwiązywanie problemów oraz sieci formalnego i nieformalnego uczenia się, które wspierają wspólne działania przeciwkryzysowe;
- Wymiana informacji i historii – dzielenie się doświadczeniami i wiedzą w celu budowania wspólnego zrozumienia i reagowania;
- Aktywne zaangażowanie mieszkańców – uczestnictwo w życiu wspólnoty, uważne słuchanie i otwartość na różne perspektywy;
- Rozwój lokalnych liderów – wspieranie osób, które w sytuacjach kryzysowych potrafią poprowadzić innych do działania.

Uczenie się i zdobywanie doświadczenia w ramach wspólnoty wzmocniają jej odporność, budując wiedzę, zaufanie i zdolność do wspólnego działania w sytuacjach kryzysowych. Dzięki temu społeczność staje się bardziej elastyczna, zintegrowana i przygotowana na przyszłe wyzwania.

6. Kontekst społeczności

Kontekst ma kluczowe znaczenie, ponieważ wpływa zarówno na samą społeczność, jak i na konkretne działania, które powinna ona podjąć w odpowiedzi na kryzys. Zrozumienie lokalnego kontekstu jest niezbędne do opracowania skutecznych strategii wzmocnienia odporności i wymaga analizy czynników społecznych, ekonomicznych, kulturowych, ekologicznych oraz politycznych, charakterystycznych dla danej społeczności.

Kontekst nie jest jednak zjawiskiem statycznym – ulega ciągłym zmianom, wynikającym zarówno z procesów wewnętrznych, jak i zewnętrznych. Badacze wyróżniają:

- Powolne zmiany – związane z długoterminowymi, antropogenicznymi procesami, takimi jak zmiany społeczne, ekonomiczne, technologiczne czy polityczne;
- Nagłe zmiany – wywołane przez gwałtowne zdarzenia, takie jak katastrofy naturalne, konflikty zbrojne, rewolucje czy inne kryzysy, których skutki mogą być natychmiastowe i poważne.

Dlatego kluczowe jest, by analizować kontekst w sposób dynamiczny, uwzględniając zarówno bieżące warunki, jak i potencjalne przyszłe zmiany wpływające na odporność społeczności.

Odporność społeczności zależy od zdolności do zrozumienia i adaptacji do zmieniającego się kontekstu. Tylko dzięki analizie jego dynamicznej natury możliwe jest planowanie działań, które skutecznie przygotowują społeczność na różne scenariusze kryzysowe.

III. Formowanie odporności społeczności

1. Podejście do odporności społeczności

Tradycyjne podejście do zarządzania kryzysami koncentruje się na gotowości poszczególnych gospodarstw domowych lub organizacji do reagowania na sytuacje awaryjne. Działania te są ściśle związane z funkcjami specyficznymi dla katastrof i realizowane zgodnie z wcześniej przygotowanymi planami, które podkreślają kluczową rolę agencji rządowych – szczególnie w pierwszych dniach i tygodniach po wystąpieniu kryzysu.

W przeciwieństwie do tego, **podejście do odporności społeczności** (CRA) kładzie nacisk na rolę członków społeczności, którzy współpracują, aby skutecznie reagować na

sytuacje nadzwyczajne oraz wspólnie się po nich odbudowywać. CRA koncentruje się na procesie zaangażowania i współpracy, promując wykorzystanie zasobów wykraczających poza struktury rządowe.

Podstawą CRA jest oddolne zaangażowanie społeczności i jej empowerment, co odróżnia je od tradycyjnego, odgórnego modelu zarządzania stosowanego przez centralne, biurokratyczne organy władzy. CRA jest podejściem bardziej proaktywnym, które priorytetowo traktuje lokalną wiedzę, skuteczność osobistą i zbiorową, a także czynniki społeczne i kulturowe, mogące wspierać rozwiązania dostosowane do lokalnego kontekstu.

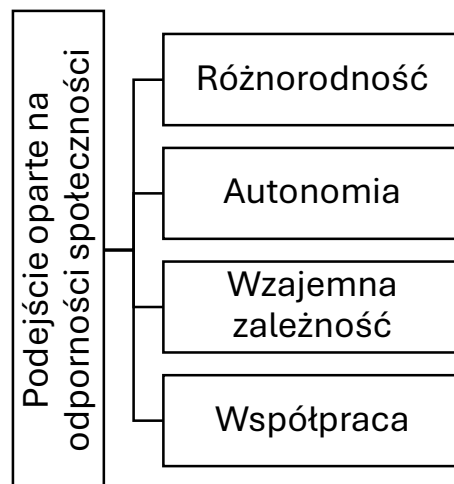
CRA koncentruje się na: budowaniu kapitału społecznego, promowaniu różnorodności gospodarczej, wzmocnieniu sieci społecznościowych, wspieraniu poczucia przynależności i wspólnej tożsamości.

- CRA, w przeciwieństwie do tradycyjnego podejścia TEPA:
- Zmienia podejście do zarządzania ryzykiem z reaktywnego na proaktywne.
- Zakłada szeroki udział obywateli w planowaniu i podejmowaniu decyzji.
- Tworzy sieci współpracy między agencjami rządowymi, organizacjami społecznymi, firmami i mieszkańcami.
- Dąży do zbudowania zdrowej, równej i prosperującej społeczności, zdolnej do adaptacji przy minimalnych negatywnych skutkach zmian środowiskowych.

Zasady podejścia CRA (rysunek 5):

Różnorodność aktorów i struktur w zarządzaniu: większa różnorodność oznacza szerszy zakres zasobów możliwych do wykorzystania w sytuacjach awaryjnych.

- Autonomia aktorów i struktur: im większa niezależność komponentów, tym większa ich odporność.
- Wzajemna zależność: podmioty i struktury powinny wzajemnie się wspierać i korzystać ze swojej współpracy.
- Uczenie się z doświadczeń: im większa zdolność do adaptacji i refleksji, tym silniejsza odporność społeczności.
- Współpraca między aktorami i instytucjami: międzysektorowe partnerstwa umożliwiają dostęp do szerokiego wachlarza zasobów i rozwiązań.

Rysunek 5 - Zasady podejścia do odporności społeczności

Podejście do odporności społeczności (CRA) stanowi nowoczesną alternatywę dla tradycyjnego modelu zarządzania kryzysami (TEPA). CRA kładzie nacisk na oddolne zaangażowanie społeczności oraz wykorzystanie lokalnych zasobów i kapitału społecznego. W przeciwieństwie do TEPA, które opiera się na centralnym zarządzaniu i reaktywnych działaniach po kryzysie, CRA promuje proaktywne podejście, gdzie społeczności są aktywnie zaangażowane w procesy decyzyjne i przygotowanie do kryzysów.

Podstawowe zasady CRA to: różnorodność i autonomia aktorów w zarządzaniu kryzysami, wzajemna zależność i współpraca, oraz uczenie się na doświadczeniach. Model ten pozwala na budowanie silniejszych, bardziej odpornych społeczności, które są w stanie nie tylko przetrwać kryzys, ale także skutecznie adaptować się do zmieniających się warunków i odbudować swoje struktury po kryzysie.

Zatem CRA stawia na lokalne rozwiązania, współpracę różnych podmiotów i wykorzystanie zasobów, które wykraczają poza tradycyjne struktury rządowe, zapewniając zrównoważoną i długofalową odporność społeczności w obliczu kryzysów.

2. Sposoby zwiększania odporności społeczności

Biorąc pod uwagę zmienność otoczenia współczesnego świata globalnego oraz, w rezultacie, niemożność przewidzenia wszystkich wyzwań, przed którymi może stanąć społeczność, dość trudno jest zaproponować listę uniwersalnych zasad i procedur, które przekształcą społeczność w odporną na przyszłe wstrząsy. Dlatego badacze, na podstawie analizy udanych i nieudanych przypadków przezwyciężania kryzysów przez społeczności, starali się podsumować możliwe obszary zwiększania poziomu odporności społeczności (Robertson et al., 2021).

1. Określenie lokalnych potrzeb i poszukiwanie rezerw ich zaspokojenia. Społeczność i jej mieszkańcy muszą jasno rozumieć ryzyka oraz dostępne w społeczności lub u jej poszczególnych członków zasoby do ich pokonania. Biorąc pod uwagę, że te zasoby są niezbędne społeczności do jej rozwoju, należy jasno określić priorytetowe obszary, w które należy inwestować dostępne zasoby, co w przyszłości może prowadzić do wzrostu odporności społeczności (na przykład, budowa drogi zamiast budowy tamy w dłuższym okresie może przynieść korzyści ekonomiczne i w rezultacie zapewnić zasoby do budowy zabezpieczeń). Ponadto społeczność powinna przewidzieć możliwe rezerwy pozyskiwania zasobów w przypadku długoterminowych skutków sytuacji kryzysowej.
2. Szkolenia i nauka zarówno dla przedstawicieli władzy i służb kryzysowych, jak i mieszkańców społeczności. Wobec ograniczoności zasobów społeczność powinna jasno określić obszary z niedoborem wiedzy i umiejętności oraz inwestować w nie.
3. Formowanie więzi społecznych opartych na kapitale społecznym, zainteresowaniach, kulturze, zaangażowaniu (dom, szkoła/nauka, praca), sporcie, rodzinie, przyjacielach, wspólnej przestrzeni itp. Najlepsze praktyki przewidują aktywne zachęcanie do otwartej przestrzeni na wyrażanie opinii wszystkich zainteresowanych stron oraz wspieranie komunikacji między różnymi grupami/przestrzeniami/rodzajami/grupami.
4. Efektywne przywództwo lokalnych organów władzy oparte na zaangażowaniu mieszkańców. Przywództwo powinno być uznawane i promowane na wszystkich poziomach, ale ze szczególnym naciskiem na wspieranie współpracy z lokalnymi organami władzy. Władze lokalne powinny odgrywać wiodącą rolę w opracowywaniu i wdrażaniu działań przed, w trakcie i po sytuacjach nadzwyczajnych. Społeczność może korzystać z zasobów udostępnionych przez rząd centralny (na przykład pierwsza

pomoc, szkolenia, materiały, prace naprawcze, personel, doświadczenie, przywództwo), ale bardzo ważne jest, aby społeczność sama określiła swoje potrzeby oraz to, jak różni partnerzy mogą pomóc w ich zaspokojeniu.

5. Otwartość na adaptację i zmiany. Ważne jest otwarcie się na adaptację (na przykład wdrażanie nowych technologii) oraz gotowość do zmiany istniejącej kultury społeczności, aby lepiej reagować na wyzwania.
6. Inkluzyjność, równość i różnorodność. Odporna społeczność powinna dostrzegać wartość i znaczenie różnic oraz własnej tożsamości każdego członka. Społeczność powinna umożliwiać proaktywne formy uczestnictwa i rozwijania zmian.
7. Komunikacja i koordynacja zakłada zwiększenie współpracy (zazwyczaj ze strony lokalnej społeczności lub jej poszczególnych mieszkańców) w zakresie dostarczania i wymiany informacji (zazwyczaj z organizacjami rządowymi lub komercyjnymi). Choć wiele organizacji przeszło na komunikację online (szczególnie podczas ekstremalnych zdarzeń), mogą istnieć pewne poziomy nieufności, a także problemy z dostępem do takich środków. Społeczność, tak samo jak jej poszczególni mieszkańcy, powinna mieć świadomość, że może być konieczna koordynacja ze strony bardziej wykwalifikowanych osób, szczególnie w przypadku sytuacji nadzwyczajnej.

Wnioski

Odporność społeczności to kluczowy element zdolności do przetrwania i adaptacji w obliczu różnorodnych kryzysów. Zrozumienie mechanizmów budowania tej odporności jest niezbędne dla skutecznego zarządzania kryzysowego oraz długoterminowego rozwoju społeczności. Analiza kontekstu społeczności pokazała, że nie jest on statyczny – podlega zarówno stopniowym, jak i gwałtownym zmianom. Dlatego skuteczna strategia zwiększania odporności musi uwzględniać dynamikę tych czynników i odpowiednio dostosowywać działania do zmieniających się okoliczności.

Odporność społeczna nie jest jednorazowym celem, lecz dynamicznym procesem, który wymaga długoterminowego zaangażowania, współpracy i świadomego budowania struktur umożliwiających skuteczne reagowanie na kryzysy. Wdrażanie podejścia CRA oraz wzmacnianie lokalnych zasobów i kompetencji może znacząco przyczynić się do budowy silniejszych, bardziej odpornych i zrównoważonych społeczności.

Pytania do uczestników podsumowujące część teoretyczną

1. Czym jest odporność społeczna i jakie czynniki wpływają na jej kształtowanie?
2. Na czym polega proces uczenia się społecznego i dlaczego jest istotny dla zwiększania odporności społeczności lokalnej?
3. Jakie elementy kontekstu społeczności lokalnej należy analizować w celu skutecznego zarządzania kryzysowego?
4. Czym różni się podejście Community Resilience Approach (CRA) od tradycyjnych metod zarządzania kryzysowego?

5. Jakie są główne zasady Community Resilience Approach (CRA) i jakie korzyści wynikają z jego zastosowania?
6. Jakie strategie można wdrożyć w celu zwiększenia odporności społeczności lokalnej na kryzysy i katastrofy?
7. Jaką rolę odgrywa współpraca między różnymi podmiotami (rządem, organizacjami, mieszkańcami) w procesie budowania odporności społeczności?

Test końcowy Modułu 2.

Instrukcja: Wybierz jedną prawidłową odpowiedź na każde z poniższych pytań.

1. Jaki jest główny cel budowania odporności społeczności?
  - A) Ograniczenie działań mieszkańców w sytuacjach kryzysowych
  - B) Zapewnienie społeczności zdolności do adaptacji i przetrwania kryzysów
  - C) Całkowite wyeliminowanie zagrożeń zewnętrznych
  - D) Utrzymanie status quo bez konieczności zmian
2. Na czym polega interpersonalne zaufanie?
  - A) Na relacji między jednostką a instytucjami publicznymi
  - B) Na zaufaniu do instytucji rządowych
  - C) Na zaufaniu do innych osób w społeczeństwie
  - D) Na analizie wyników ekonomicznych instytucji
3. Jaką rolę odgrywa zróżnicowanie aktorów w Community Resilience Approach?
  - A) Zmniejsza skuteczność działań kryzysowych
  - B) Umożliwia wykorzystanie szerszego zakresu zasobów w sytuacji kryzysowej
  - C) Skupia odpowiedzialność wyłącznie na rządzie
  - D) Wprowadza chaos w zarządzaniu społecznością
4. Który z poniższych czynników może osłabiać odporność społeczności?
  - A) Niski poziom współpracy i zaufania między mieszkańcami
  - B) Silne więzi społeczne i aktywne zaangażowanie mieszkańców
  - C) Skuteczna koordynacja działań kryzysowych
  - D) Inwestowanie w edukację i szkolenia
5. Jakie podejście stosuje Community Resilience Approach (CRA) w zarządzaniu kryzysowym?
  - A) Centralizowane i kontrolowane przez rząd
  - B) Oddolne, angażujące społeczność lokalną
  - C) Oparte wyłącznie na infrastrukturze fizycznej
  - D) Unikające angażowania mieszkańców w podejmowanie decyzji
6. Co NIE jest kluczowym elementem tożsamości społeczności?
  - A) Wspólne wartości i przekonania
  - B) Wysokość dochodów mieszkańców
  - C) Tradycje i zwyczaje
  - D) Terytorium zamieszkania
7. Który element NIE należy do procesu uczenia się społecznego?
  - A) Dzielenie się wiedzą i doświadczeniami
  - B) Unikanie współpracy między członkami społeczności

- C) Aktywne zaangażowanie mieszkańców
D) Kształtowanie nowych liderów
8. Jakie czynniki należy uwzględnić przy analizie kontekstu społeczności?
- A) Czynniki społeczne, ekonomiczne, kulturowe, ekologiczne i polityczne
B) Wyłącznie czynniki polityczne i gospodarcze
C) Tylko struktury władzy lokalnej
D) Wyłącznie wpływ tradycji historycznych
9. Co charakteryzuje podejście Community Resilience Approach (CRA)?
- A) Skupia się wyłącznie na działaniach rządu
B) Jest podejściem odgórnym i biurokratycznym
C) Opiera się na zaangażowaniu mieszkańców i współpracy społecznej
D) Koncentruje się tylko na aspektach infrastrukturalnych
10. Jaka jest główna różnica między tradycyjnym podejściem do zarządzania kryzysowego a CRA?
- A) CRA opiera się na działaniach reaktywnych, a tradycyjne podejście na proaktywnych
B) Tradycyjne podejście angażuje mieszkańców, a CRA koncentruje się tylko na instytucjach
C) CRA promuje oddolne zaangażowanie społeczności, a tradycyjne podejście jest scentralizowane
D) CRA jest stosowane tylko w dużych miastach
11. Który z poniższych elementów NIE należy do zasad Community Resilience Approach?
- A) Różnorodność aktorów i struktur
B) Wzajemna zależność podmiotów i instytucji
C) Centralizacja decyzji w rządzie
D) Współpraca między sektorami społecznymi
12. Co jest kluczowym celem Community Resilience Approach?
- A) Wyłącznie ochrona infrastruktury
B) Zwiększenie samodzielności i zdolności adaptacyjnych społeczności
C) Ograniczenie zaangażowania mieszkańców w procesy decyzyjne
D) Zależność od pomocy rządowej
13. Co NIE jest strategią zwiększania odporności społeczności?
- A) Wzmocnienie lokalnych liderów
B) Inwestowanie w edukację i szkolenia
C) Izolacja społeczności od zewnętrznych organizacji
D) Promowanie różnorodności i włączenia społecznego
14. Jaką rolę odgrywa efektywne przywództwo w budowaniu odporności społeczności?
- A) Koncentruje się na działaniach pojedynczych liderów bez angażowania mieszkańców
B) Polega na ścisłej współpracy między mieszkańcami a władzami lokalnymi
C) Ogranicza decyzyjność społeczności lokalnej
D) Koncentruje się wyłącznie na zarządzaniu kryzysowym przez rząd centralny
15. Dlaczego otwartość na zmiany jest istotna dla budowania odporności społeczności?
- A) Ponieważ pozwala na dynamiczne dostosowanie do nowych wyzwań
B) Ponieważ eliminuje konieczność podejmowania decyzji
C) Ponieważ zwiększa kontrolę rządu nad społecznością
D) Ponieważ ogranicza zaangażowanie mieszkańców

Ćwiczenia

- **Cel:** Na podstawie przedstawionych informacji oraz wyników analizy ryzyka przeprowadzonej na poprzednich zajęciach, uczestnicy powinni opracować praktyczne rekomendacje dotyczące zwiększenia odporności lokalnej społeczności.

Pod czas realizacji zadania uczestnicy nie tylko przyswajają teoretyczną wiedzę na temat zarządzania odpornością społeczności, ale także rozwijają umiejętności pracy zespołowej, strategicznego myślenia oraz argumentowania swoich stanowisk.

Metodyka przeprowadzenia ćwiczenia

Etapy realizacji zadania:

1. Tworzenie grup

- Uczestnicy dzielą się na cztery grupy (4–6 osób w każdej), a każda grupa analizuje inny aspekt (ogólne zaufanie, zaufanie do władz, kapitał społeczny, odporność indywidualna).
- Wybierany jest koordynator, odpowiedzialny za organizację dyskusji i prezentację wyników.

2. Określenie przedmiotu analizy

- Jasne sformułowanie problemu lub tematu badań.
- Zapoznanie się z danymi wyjściowymi, informacjami statystycznymi i kontekstem badanej społeczności.

3. Opracowanie możliwych sposobów zwiększenia odporności społeczności

- Grupy otrzymują szablon macierzy zawierający listę potencjalnych kryzysów zidentyfikowanych podczas wcześniejszych zajęć.
- Każda grupa analizuje sposoby zwiększenia odporności społeczności w odniesieniu do wybranej tematyki i określonych zagrożeń.

4. Dyskusja i burza mózgów

- Uczestnicy omawiają pomysły w grupach, analizują informacje i przedstawiają propozycje działań na rzecz zwiększenia odporności społeczności.
- Stosowana jest metoda burzy mózgów – wszyscy uczestnicy mogą swobodnie wyrażać swoje opinie, a następnie następuje ich wspólna weryfikacja.

5. Prezentacja wyników

- Każda grupa prezentuje swoje wnioski pozostałym uczestnikom.
- Odbywa się dyskusja, w trakcie której inni słuchacze mogą zadawać pytania i zgłaszać swoje uwagi.

6. Formułowanie wniosków i strategii

- Każda propozycja jest analizowana pod kątem prawdopodobieństwa wystąpienia kryzysu i jego wpływu na społeczność z wykorzystaniem Matrycy prawdopodobieństwa realizacji proponowanych działań .

- o Na podstawie przeprowadzonej analizy uczestnicy opracowują ulepszone propozycje oraz konkretne rekomendacje i działania, które mogą zostać wdrożone w społeczności lub organizacji.

7. Refleksja i podsumowanie

- o Uczestnicy omawiają, czego nauczyli się w trakcie analizy, jakie metody okazały się skuteczne i co można poprawić.
- o Prowadzący podsumowuje kluczowe wnioski i udziela rekomendacji dotyczących przyszłego zastosowania wyników analizy.

Załączniki

Matryca proponowanych działań na rzecz zwiększenia odporności społeczności

Zidentyfikowane ryzyko	Możliwe konsekwencje	Proponowane działania	Zasoby do realizacji	Odpowiedzialne strony	Termin realizacji

Matryca prawdopodobieństwa realizacji proponowanych działań

Proponowane działanie	Koszt realizacji	Dostępność zasobów	Akceptacja społeczna	Prawdopodobieństwo wdrożenia	Oczekiwany efekt
	Wysoki	Wysoka	Wysoka	Wysokie	
	Średni	Średnia	Średnia	Średnie	
	Niski	Niska	Niska	Niskie	

Bibliografia

Alesina, A., & La Ferrara, E. (2002). Who trusts others? *Journal of Public Economics*, 85(2), 207–234. [https://doi.org/10.1016/S0047-2727\(01\)00084-6](https://doi.org/10.1016/S0047-2727(01)00084-6)

Anderson, C. D. (2009). Institutional Change, Economic Conditions and Confidence in Government: Evidence from Belgium. *Acta Politica*, 44(1), 28–49. <https://doi.org/doi:10.1057/ap.2008.21>

Asadullah, M. N. (2017). Who Trusts Others? Community and Individual Determinants of Social Capital in a Low-Income Country. *Cambridge Journal of Economics*, 41(2), 515–544.

Belabed, C. A., & Hake, M. (2018). *Income inequality and trust in national governments in Central, Eastern and Southeastern Europe* (Working Papers 222; p. 47). Oesterreichische Nationalbank. <https://ideas.repec.org/p/onb/oenbwp/222.html>

Bowen, G. L., & Mancini, J. (2005). Community resilience: A social organization theory of action and change. *Pathways of Human Development: Exploration of Change*, 245–265.

Cafer, A., Green, J., & Goreham, G. (2019). A Community Resilience Framework for community development practitioners building equity and adaptive capacity. *Community Development*, 50(2), 201–216. <https://doi.org/10.1080/15575330.2019.1575442>

- Cavaye, J., & Ross, H. (2019). Community resilience and community development: What mutual opportunities arise from interactions between the two concepts? *Community Development*, 50(2), 181–200. <https://doi.org/10.1080/15575330.2019.1572634>
- Cheshire, L., Esparcia Pérez, J., Shucksmith, M., Cheshire, L., Esparcia Pérez, J., & Shucksmith, M. (2015). Community resilience, social capital and territorial governance. *Ager: Revista de Estudios Sobre Despoblación y Desarrollo Rural = Journal of Depopulation and Rural Development Studies*, 18, 7–38.
- Coates, T. (2010). *The Conscious Community: Belonging, identities and networks in local communities' response to flooding*.
- Coleman, J. S. (1990). *Foundations of Social Theory*. Belknap Press of Harvard University Press.
- Czernek-Marszałek, K. (2020). *Wiążący i pomostowy kapitał społeczny we współpracy przedsiębiorców sektora turystycznego*. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego. <https://doi.org/10.18778/8220-335-6.15>
- Erikson, K. (1994). *A new species of trouble: Explorations in disaster, trauma, and community* (1st ed.). W.W. Norton & Co.
- Flint, C., & Luloff, A. (2005). Natural Resource-Based Communities, Risks and Disasters: An Intersection of Theories. *Society and Natural Resources*, 18(18), 399–412. <https://doi.org/10.1080/08941920590924747>
- Freudenburg, W. R. (1997). Contamination, Corrosion and the Social Order: An Overview. *Current Sociology*, 45(3), 19–39. <https://doi.org/10.1177/001139297045003002>
- Gerges, F., Assaad, R. H., Nassif, H., Bou-Zeid, E., & Boufadel, M. C. (2023). A perspective on quantifying resilience: Combining community and infrastructure capitals. *Science of The Total Environment*, 859, 160187. <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2022.160187>
- Gero, A., Winterford, K., & Davila, F. (2024). A Pacific community resilience framework: Exploring a holistic perspective through a strengths-based approach and systems thinking. *Asia Pacific Viewpoint*. <https://doi.org/10.1111/apv.12411>
- Gustavsson, M., & Jordahl, H. (2008). Inequality and trust in Sweden: Some inequalities are more harmful than others. *Journal of Public Economics*, 92(1), 348–365. <https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2007.06.010>
- Han, X., & Koliou, M. (2024). Investigation of effects of hazard geometry and mitigation strategies on community resilience under tornado hazards using an Agent-based modeling approach. *Resilient Cities and Structures*, 3(2), 1–19. <https://doi.org/10.1016/j.rcns.2024.03.003>
- Hardin, R. (1999). Do we want trust in government? In M. E. Warren (Ed.), *Democracy and Trust* (1st ed., pp. 22–41). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511659959.002>
- Hetherington, M. J. (1998). The Political Relevance of Political Trust. *American Political Science Review*, 92(4), 791–808. <https://doi.org/10.2307/2586304>
- Holling, C. S. (1973). Resilience and Stability of Ecological Systems. *Annual Review of Ecology and Systematics*, 4, 1–23.
- IFRC Framework for Community Resilience*. (2014). International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. <https://preparecenter.org/resource/ifrc-framework-for-community-resilience/>
- Kaim, A., Tov, M. S., Kimhi, S., Marciano, H., Eshel, Y., & Adini, B. (2024). A longitudinal study of societal resilience and its predictors during the Israel-Gaza war. *Applied Psychology: Health and Well-Being*, 16(3), 1479–1496. <https://doi.org/10.1111/aphw.12539>
- Kroknes, V. F., Jakobsen, T. G., & Grønning, L.-M. (2015). Economic Performance and Political Trust: The impact of the financial crisis on European citizens. *European Societies*, 17(5), 700–723. <https://doi.org/10.1080/14616696.2015.1124902>
- Kruse, S., Abeling, T., Deeming, H., Fordham, M., Forrester, J., Jülich, S., Karanci, A. N., Kuhlicke, C., Pelling, M., Pedoth, L., Schneiderbauer, S., & Sharpe, J. (2018). The emBRACE Resilience Framework. In *Framing Community Disaster Resilience* (pp. 79–96). John Wiley & Sons, Ltd. <https://doi.org/10.1002/9781119166047.ch6>

Larson, E. C., Luloff, A. E., Bridger, J. C., & Brennan, M. A. (2015). Community as a mechanism for transcending wellbeing at the individual, social, and ecological levels. *Community Development*, 46(4), 407–419. <https://doi.org/10.1080/15575330.2015.1063074>

Lee, D., Chang, C. Y., & Hur, H. (2020). Economic performance, income inequality and political trust: New evidence from a cross-national study of 14 Asian countries. *Asia Pacific Journal of Public Administration*, 42(2), 66–88. <https://doi.org/10.1080/23276665.2020.1755873>

Masterson, J. H., Peacock, W. G., Zandt, S. S. V., Grover, H., Schwarz, L. F., & Cooper, J. T. (2014). *Planning for Community Resilience: A Handbook for Reducing Vulnerability to Disasters*. Island Press.

Matarrita-Cascante, D., Trejos, B., Qin, H., Joo, D., & Debner, S. (2022). Conceptualizing Community Resilience: Revisiting Conceptual Distinctions. In *Community Development for Times of Crisis*. Routledge.

Meer, T. W. G. van der, & Zmerli, S. (2017). The deeply rooted concern with political trust. In *Handbook on Political Trust* (pp. 1–16). Edward Elgar Publishing. <https://www.elgaronline.com/display/edcoll/9781782545101/9781782545101.00010.xml>

Mendoza, J. F. (2023). *Strengthening Resilience in a Colombian Post-Conflict Region: A Community Capital Approach to Climate Challenges* (SSRN Scholarly Paper 4599344). Social Science Research Network. <https://doi.org/10.2139/ssrn.4599344>

Mishler, W., & Rose, R. (2001). What Are the Origins of Political Trust?: Testing Institutional and Cultural Theories in Post-communist Societies. *Comparative Political Studies*, 34(1), 30–62. <https://doi.org/10.1177/0010414001034001002>

Moramarcio, D., & Palmisano, F. (2023). *Trust in institutions and the profile of inequality: A worldwide perspective* (WIDER Working Paper Series wp-2023-12). World Institute for Development Economic Research (UNU-WIDER). <https://econpapers.repec.org/paper/unuwpaper/wp-2023-12.htm>

Nguyen, H. L., & Akerkar, R. (2020). Modelling, Measuring, and Visualising Community Resilience: A Systematic Review. *Sustainability*, 12(19), Article 19. <https://doi.org/10.3390/su12197896>

Norris, F. H., & Stevens, S. P. (2007). Community Resilience and the Principles of Mass Trauma Intervention. *Psychiatry: Interpersonal and Biological Processes*, 70(4), 320–328. <https://doi.org/10.1521/psyc.2007.70.4.320>

Norris, F. H., Stevens, S. P., Pfefferbaum, B., Wyche, K. F., & Pfefferbaum, R. L. (2008). Community Resilience as a Metaphor, Theory, Set of Capacities, and Strategy for Disaster Readiness. *American Journal of Community Psychology*, 41(1–2), 127–150. <https://doi.org/10.1007/s10464-007-9156-6>

Parker, W., Hidek, M., Longstaff, P. H., Perrin, K. A., & Armstrong, N. J. (2010). Building Resilient Communities: A Preliminary Framework for Assessment. *Homeland Security Affairs*. <https://www.semanticscholar.org/paper/Building-Resilient-Communities%3A-A-Preliminary-for-Parker-Hidek/1e08408a608a1e01981769be883c49a10559e01b>

Patel, S. S., Rogers, M. B., Amlôt, R., & Rubin, G. J. (2017). What Do We Mean by ‘Community Resilience’? A Systematic Literature Review of How It Is Defined in the Literature. *PLOS Currents Disasters*. <https://doi.org/10.1371/currents.dis.db775aff25efc5ac4f0660ad9c9f7db2>

Pelling, M., Sharpe, J., Gerger Swartling, Å., Pearson, L., Abeling, T., Deeming, H., & Forrester, J. (2015). *Social Learning and Resilience Building in the emBRACE framework* (p. 74). Kings College London.

Putnam, R. D. (1995). Bowling Alone: America’s Declining Social Capital. *Journal of Democracy*, 6(1), 65–78. <https://doi.org/10.1353/jod.1995.0002>

Robertson, T., Docherty, P., Millar, F., Ruck, A., & Engstrom, S. (2021). Theory and practice of building community resilience to extreme events. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 59, 102253. <https://doi.org/10.1016/j.ijdrr.2021.102253>

Saja, A. M. A., Teo, M., Goonetilleke, A., & Ziyath, A. M. (2021). A Critical Review of Social Resilience Properties and Pathways in Disaster Management. *International Journal of Disaster Risk Science*, 12(6), 790–804. <https://doi.org/10.1007/s13753-021-00378-y>

Timmerman, P. (1981). *Vulnerability, Resilience and the Collapse of Society: A Review of Models and Possible Climatic Applications*. Institute for Environmental Studies, University of Toronto.

Twigger-Ross, C., Orr, P., Deeming, H., Stafford, J., Coates, T., & Ramsden, M. (2011). *Community resilience research: Final report on theoretical research and analysis of case studies, report to the Cabinet*

Office and Defence Science and Technology Laboratory (p. 52). Collingwood Environmental Planning Ltd.
<https://doi.org/10.13140/RG.2.1.4059.0568>

Uscher-Pines, L., Chandra, A., & Acosta, J. (2013). The Promise and Pitfalls of Community Resilience. *Disaster Medicine and Public Health Preparedness*, 7(6), 603–606. <https://doi.org/10.1017/dmp.2013.100>

Vallier, K. (2020). *Trust in a Polarized Age*. Oxford University Press.

van Erkel, P. F. A., & van der Meer, T. W. G. (2016). Macro-economic performance, political trust, and the Great Recession: A multilevel analysis of the effects of within-country fluctuations in macroeconomic performance on political trust in 15 EU countries, 1999-2011. *European Journal of Political Research*, 55. <https://doi.org/10.1111/1475-6765.12115>

Wilding, N. (2011). *Exploring community resilience in times of rapid change*. Fiery Spirits Community of Practice.

*This activity
is supported by:*

The NATO Science for Peace
and Security Programme